

МИЛЕНА ДУШАНИЋ
Београд

УДК 05(=866):930.85(37/38)

АНТИКА У ЧАСОПИСИМА „ЈАВОР“ И „БРАНКОВО КОЛО“

Апстракт: У прегледу античке тематике констатује се да је већина прозних прилога популарно писана. Подлистак „Бранковог кола“, „Ковчежић“, насупротив томе, пун је драгоцених белешки које нам сликају стање у савременој науци. Од посебног су значаја преводи поезије, који су врло разноврсни (метрички, римовани, у десетерцу) и заслужују детаљније међусобно поређење и анализу.

Поред нашег најважнијег књижевног часописа у 19. веку, *Летопису Матице српске*, који је континуирано поклањао пажњу и класичној старини, остали српски листови у Војводини такође су имали различите прилоге из ове области.

Веома популарни *Јавор* и *Бранково коло* редовно их доносе. Први – који је с прекидим излазио од 1862–1893 – дозвољава тематско и стилско шаренило, тежећи очевидно да забави своје читаоце, а да их при том не замори сувом науком. Оваквим приступом у суштини је близак концепцији *Летописа*. На странама *Јавора* по правилу се срећу укратко испричани најпознатији грчки и римски митови (Аргонаути, Херакло, Овидијеве *Метаморфозе*) као и анегдоте. Поред неколико приказа и превода – међу којима и II песма *Илијаде* из пера Лазе Костића – наилазимо и на један оригиналан чланак, вредан пажње. То је *Ираклије у српској народној песми* од Ђорђа Магарашевића (бр. 40,41,42 за 1886. г.) Пажљиво анализирајући народне песме „Милош Обилић и аждаха“ и „Милош Обилић и лаве огњени“ (из III књ. Петрановићеве збирке), Магарашевић налази јасне паралеле са легендом о Хералку: оба јунака су нахоцад, очеви су им небесници, мајке су им смртнице, али су обојица задојена божанским млеком. Један убија хидру, други аждаху истог изгледа, а обојица лавове; неки детаљи у извођењу јуначких дела такође се подударују. Ове појединости могао је уочити и протумачити само истраживач класичког образовања и у нашој народној песми открити прастари балкански мотив.

У *Бранковом колу* које је дуже излазило, од 1895–1914, срећу се различитији наслови из области класичне старине.

Али, по своме циљу, они су у суштини блиски претходном. Преводи, популарно писани чланци, и, више него другде, критике. Поменимо, као вреднији од осталих, чланак Л. Перовића, „Тит Ливије као историк и његова *religio civilis*“ (св. 7–21 за 1912). Од аутора оригиналних прилога најчешће се среће име познаток карловачког професора Глигорија Лазића. За разлику од његових стручних радова писаних на латинском, у *Програмима Карловачке гимназије*, овде су његови прилози прилагођени широј публици.

Оно што није забележано у библиографији радова из касичне филологије у *Бранковом колу* (објављеној у ЖА за 1955) је његов подлистак „Ковчежић“. Управо он је више-струко занимљив. За разлику од стандардне, такорећи окамењене концепције приступа антици, „Ковчежић“ је знатно живљи. Он представља праву хронику критика и белешки о издањима класичних аутора, уџбеника и научних расправа. Иако су често у питању прилози малог обима, види се да је уредник пратио догађаје у струци – не само излазак нове књиге из штампе, већ и одржана предавања, па и позоришне представе, и то не само у Новом Саду, већ и у Београду; неретко су забележена и загребачка издања.

Између осталог, читаоци „Ковчежића“ (за 1899.) могли су се обавестити о успеху посмртног издања књиге *Studia Hesiodica* младог класичара Милана Димитријевића, који је у 22. години умро у Лајпцигу. Ту вест следи наредне године и белешка о повољном приказу његовог дела у *Wochenschrift für Klassische Philologie*. Напоменимо да се Димитријевићева књига наводи и у *Oxford Classical Dictionary*, а његова студија *Hesiods Oper u Real-Encyclopädie*. Обе белешке дугујемо Гл. Лазићу, аутору бројних приказа у „Ковчежићу“. Могло би се помислити да је његов утицај био пресудан на уређивачку политику овог подлистка. С друге стране, на истом месту читамо и о извесном Лазићевом продору у европску науку. У *Gymnasium* (бр. 23 за 1903), позитивно је оцењен његов чланак „Стварно тумачење грчких и римских писаца“ (изашао у *Програму* Карловачке гимназије за 1901–1903). Такође у *Gymnasium* изашла је Лазичева рецензија на мађарско издање Tibula. Позитивног одјека су имале и Лазичеве расправе о II књизи Цицероновог *De legibus*, објављене на латинском језику у *Програму* (за 1900–1901 и 1903–1904).

Дискусија о читању Хомер или Омир вођена је између В. Ђоровића, Јована Живановића и Глигорија Лазића (*Бранково коло* 16 за 1912). Насупрот Ђоровићу, заступнику етацизма, који брани научним разлозима, Лазић, такође документовано указује на коптски и сирски као паралеле које говоре у прилог итацизму, као и на напоредно постојање етацизма и итацизма у неким грчким дијалектима. Аргументи Живано-

вића, међутим, друге су врсте: он води рачуна на првом месту о традицији. С обзиром на околност да су Срби примили хришћанство од Византије, а Хрвати посредством Рима, разумљиво је што ће први, библијска имена пре свега, а потом и остала, изговарати итацистички, а други етацистички. Тако и треба да остане, каже Живановић. За целу дискусију од значаја је и време из којег потиче текст који се чита; овај елемент дискусанти готово да нису узели у обзир.

У „Ковчежићу“ све ври од жустрих расправа, често о сасвим ситним питањима. Срећу се ту и *curiosa* преузета из стране штампе, како показује један од наслова: „Да ли је Омир био женско?“ Одговори и утук на утук су редовна појава. Чак у пет наставака (1908–1909) вођена је расправа око доиста хвале вредне збирке латинских сентенција коју је сакупио карловачки проф. Гл. Барусковић. Прикази ове збирке (Д. Михаиловића у *Наставном вјеснику*, Гл. Лазћ у *Бранковом колу* и В. Ђиласовића у *Летопису*) су не само повољни, већ одају аутору и заслужене похвале на труду, али имају и ситних, често неважних примедби. Барусковић је, опет, са своје стране био побуђен да се брани, врло жестоко и такође ситничаво, користећи се понекад, као потпором, новим латинским цитатима (*criticus plus docet quam scit*). На крају је само уредништво *Бранковог кола* завршило ову расправу напоменом о њеној жаловости.

Посебну групу прилога чине преводи, углавном поезије. Ако се прегледају и други часописи који су у Војводини излазили током XIX века, види се да су неке песме, бесумње популарније од других, доживеле више различитих превода. У *Јавору* се срећу три Хорацијеве радо превођене песме. Најпре Друга епода, коју је под насловом *Хвале сељачког живота* препевао у десетерцу Стеван Митров Љубиша (бр. 27 за 1862, 210–211). Песма је до те мере прилагођена нашем народном менталитету и традицији, да у Љубишиној верзији читамо стихове

„Да прелије божићне бадњаке
И Божију славу да напије“

као превод за

„qua muneretur te, Priape, et te, pater
Silvane, tutor finium“.

У *Јавору* (бр. 29 за 1891, 454) је изашла песма посвећена Манлију Торквату (IV 7) у добром преводу Милана Ковачевића, вредна да се наведе и као један од ретких покушаја препева у метру оригинала. Ова песма, блиска читаоцима већ и због ванвременске теме, превођена је у новосадским часописима четири пута на српски језик. Најпре је то учинио Ј.

Мушицки у првом броју *Летописа*, који је песму превео најпре свечано, у метру, „словенски“, па потом, једва нешто природније, „србски“. Две године доцније, у истом часопису, угледао је света превод Ј. Хаџића, „размером србским од 12 и 10 слогова“, народски по духу и језику (Снег је окопнио, пољу трава с' враћа/ и дрвље се већ листом одева). Јован Суботић приложио је и свој чланак (*ЛМС* 54, 1841, 52–67) и превод ове песме у метру оригинала, као доказ да се на српски може – и да треба – преводити у метру извора. Његова верзија је тако рећи дословце верна оригиналу, чак и у реду речи, али јој (због тога) недостаје ритма. Мишљења смо да је превод М. Иванчевића у *Јавору* најуспелји и, мада метричка схема није доследно спроведена, у целини највише одговара оригиналу (напр. Једном кад умреш и праведни о теби Минос/ стане изрицати суд).

Привлачност дијалога између Хорација и Лидије такође је изазвала више песника који су на разне начине покушали да му нађу одговарајући израз у српском језику. У *Летопису* (св. 26, 1831, 65–67) наилазимо на једно врло слободно „подраженије“ ове оде из пера Лазара Лазаревића. Доста касније, 1910. год, исти часопис донео је Змајев превод, за који сам песник у свом писму Ђорђу Дери – који му је и „наручио“ превод – каже да „...нема одређеног метрума, то би се могло звати ритмична проза, са тек неким чудљивим хексаметралним метрицитетом“. У тежњи за „верношћу“, Змај је дао превод без правог поетског надахнућа.

Милан Будисављевић је у *Јавору* (бр. 29 за 1891, 454) дао римован препев „Лидије“ у коме стихови лако теку, мада има и неуспелих („И шта Хлоја спрам Лидије“, „Ја славнија од Силвије“). Завршна строфа иде добро све до последњег стиха, који је потпуни смисаони промашај:

Ма да ј'љепши и од звезде
а ти плуто к'о на води
и од мора већа срда
с тобом живот – у гроб води.

Песме о којима је реч превео је и Стева Лазић у посебној књизи превода Хорацијевих песама (Будим 1862). Док се у „Лидији“ одлучио за превод који, бар бројем слогова, имитира оригинал, песма *Diffugere nives* у наизменичним осмерцима и седмерцима звучи народски ведро, а почетак јој је чак и римован, захваљујући деминутивима:

Сметови се разбегоше
већ се пољу травица
и дрвама лишће враћа
мења нам се замљица.

У целини гледано, превод из прегледаних часописа представљају вредан допринос упознавању и ширењу античке културе и чине нам се значајнији од популарно писаних прозних прилога. Мада показују разноврсност и приступу и начелима, већином су римовани и прилагођени одликама књижевности – примаоца. Због тога се губи нешто од аутентичности и удаљава од извора, али их просечни читалац лакше прима. Избор преведенх песама показује да су опште теме прихатљивије од типично римских; у овом другом случају се понекад митске личности или божанства замењују неким словенским еквивалентима. Не мали број превода рађен је мимо правила античке метрике, а ритам је постигнут неким другим начином. Многи од њих читају се и данас са задовољством. Па иако је данас преовладало превођење у метру оригинала и по цену натегнутости у изразу и реду речи, као да се поставља питање да ли ће тај начин превођења остати у догледно време и једини.

SUMMARY

Milena Dušanić: ANTIQUITY IN THE REVIEWS „JAVOR“ AND „BRANKOVO KOLO“

Antiquity is quite a frequent subject in the reviews cited above, but most of these contributions are not intended for experts. On the other hand, „Kovčević“, the supplement to „Brankovo kolo“, contains many valuable notes and critiques which enrich our knowledge of outstanding scholars and also enable us to learn more about contemporary research on classical antiquity. Translations of Roman poetry are heterogeneous; some of them may still be of interest to present-day readers.